

Kövenként összehordva

Az *Összehasonlító Irodalomtörténelmi Lapokról* – noha nemcsak a magyar s az európai, de a világ folyóiratkiadásában is merőben új fejezetet nyitott – meglehetősen méltatlanul megfeledeztünk, még a háromkötetes akadémiai Magyar Sajtótörténet lapjain sem történik említés. Nagy kár lenne, ha feledésbe merülne, hiszen alapító szerkesztői: *Meltzl* Hugó (1846-1908) és *Brassai* Sámuel (1797-1897), a kolozsvári egyetem tanárai, a kultúrák egyenjogúságát, egyértékűségét és egymásra történő kölcsönös megtermékenyítő hatását igyekeztek bemutatni és szolgálni irodalmi folyóiratukkal.

Bizonyára nem véletlen, hogy a lapindítási eszméppen a vallási és nyelvi értelemben is sok kultúrájú Erdélyben született meg, ahol a toleranciának is szerteágazó történelmi gyökerei voltak. 1877-ben, amikor a folyóirat első száma elhagyta a nyomdagépet, Európa- és térség-szerte érezhető volt már a türelem megfogyatkozása, a nemzeti eszmék felerősödése, amelyeknek egymásnak feszülésére, fegyveres megütközésére is akadtak már fájdalmasan közeli példák. Ezzel párhuzamosan tapasztalható volt azonban egy másik folyamat is: a korabeli Európán végigsöprő modernizáció, valamint az Osztrák-Magyar Monarchiában a kiegyezés nyomán elindult munkavállalói „népvándorlás” következtében különösen felértékelődő soknyelvűség és a megsokszorozódó kulturális átkötések. Ezek közül a műszaki világtudomány és a világirodalom térnyerése bizonyultak a legjelentősebbnek.

Maga Meltzl is tisztában volt vele, hogy nem számíthat gyors sikerre, hiszen a nemzeti irodalmak motívumkészletének, stílus- és hatáselemeinek, valamint történelmi, illetve fordítástudományi fejlődésének összevetése – bár angol, német s francia nyelvterületen már vannak művelői – csak a „jövő tudománya” lehet. Brassaival rendkívül fontos és következetes szerkesztői gyakorlatként, az egyes népek és nemzetiségek irodalmát népköltészetük és néprajzi hagyományaik összefüggéseiben is vizsgálták. Felbecsülhetetlen értékű folklór-anyagot gyűjtöttek, rögzítettek, miközben a műfordítások hatásos ösztönzői szerepét is betöltötték. A magyar folklór társaság megalapításának szándékát is elsőként fogalmazták meg e folyóiratban, 1881-ben.

Az *Összehasonlító Irodalomtörténelmi Lapok* 1888-ig jelent meg. Amikor folyamatosan sikerült biztosítani a kiadás anyagi feltételeit, többnyire kétértelműen adták ki, az utolsó években azonban egyre

rendszeretlenebbül. A magyar nyelvű közlemények mellett valamennyi világnyelven (németül, angolul, franciául, spanyolul és olaszul) voltak olvashatók a tanulmányok a fennmaradt lapszámokban. A fordítások és folklórgyűjtések Magyarország, elsősorban Erdély számos bevett nemzetisége nyelvén – úttörő vállalkozásként időről időre még cigányul és jiddisül is – folyamatosan jelentek meg. Mindezekben túlmenően a folyóirat ismert költemények arab, japán és kínai fordításait is közre adta.

A kor sajtója és közvéleménye mélységesen megbélyegezte a nemzeteken, nemzetiségeken átlépő szándékokat, s a nemcsak nemzetben gondolkodó embereket. (Az ekkor elterjedt kozmopolita, azaz világpolgár kifejezés egyes körökben máig politikai szitokszónak számít.) Az *Összehasonlító Irodalomtörténelmi Lapok* azonban ennek ellenére – vagy éppen ezért – arra szerveződött, hogy a nemzeteket és nemzetiségeket a nyelvük, irodalmuk, s folklórkincseik felmutatásával kölcsönösen megismertessék egymással. Nem a saját kultúra másokéi rovására történő kultikus tisztelete, de nem is a kultúrák összeolvasztása, hanem kölcsönös megismertetése, elfogadtatása volt a szerkesztők és írástevők célja. „*Kövenként szeretnők összehordani lassan az anyagot a jövő nagy épülete számára, s ennek oltalma bizonyára unokáink javára fog szolgálni*” – hangzott Meltzl Hugó egyik legfontosabb iránymondata.

A BARÁTSÁG most ezekkel, az eredetileg az *Összehasonlító Irodalomtörténelmi Lapok*ban megjelent Goethe-fordításokkal emlékezik meg egyik szellemi elődjének tekintett egykori folyóiratról.

hs

J. W. Goethe

Gleich und gleich

Ein Blumenglöckchen
Vom Boden hervor;
War früh gesprosset
In lieblichem Flor.

Da kam ein Bienchen
Und naschte fein:
Die müssen wohl beide
Füreinander sein.

Egy pár

Nőtt egy virágszál
A mezőbe fel;
Illatlehelve
Pici kelyheivel.

Keblére suhant egy
Döngő kis méh:
Úgy lesz, hogy egyik
A másiké.

(magyarra fordította: Farnos Dezső)

Semeni cu semeni

Un găocel
Din pămînt leşînd
De timpuriu
Prea mîndru-nflorînd.

Vine o albiniţă
Săruturi îî fură:
A fi pentru-olaltă
Li-e dat în natură.

(románra fordította: Dr. Gregoriu Szilasi)

Än'm blâmchi sei knépchi
Aus'm iértreich kruch,
Äm fräejôr wuni ther lá went
Iwerthe liwâde zuch.

Thô fluch ä klî bochi
Of thet blâmchi eru;
Thä zwé – thôt es frit –
Se hu sich shu.

(besztercei szász nyelvjáráásra fordította: Meltzl Hugó)

Némán u némán

Meg zánkágolzághig
Dzághgun áchuorig
I kednen i ver
Ganuch er puszer.

Meghuig mé theráv
Vange khácher geráv:
Bedk jen éllálu
Jergukn iraru.

(örményre fordította: Novák Gergely)

Jedes tiple hat sei starzele

Ä blüm hatt' e bimbô
Ûn hat gewelt fûn der erd raus gäin,
Grod wors im Choideschîr
Ûn de blüm wor eppes schäin.

Is gekhümme e bînele
Ûn hat drôn gesakt güt –
Jäch glaab dass dôs is ä Z vek,
Weg'n de bînele hats geblît.

(jiddischre fordította: Serena A.)

Ek tsinoñi luludyi
avri avilyas
anda le phu
thai kisi shukar has.

Avilyas ek berelyi
pe luludyi çu'ilyas –
eketane barilyas
o solo dui.

(kolozsvári cigány tájszólásra fordította: Nagy)